

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПИЛИП ВІКТОРІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 342.9:323.21:351.74](477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
УЧАСТІ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:
ДОКТРИНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право
081 – Право

**Реферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Львів – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ самостійно.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

МУЗИЧУК Олександр Миколайович,

Харківський національний університет внутрішніх справ, проректор;

доктор юридичних наук, професор,

БЛІХАР Марія Миронівна,

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права;

доктор юридичних наук, професор,

ШОПІНА Ірина Миколаївна,

Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ, професор кафедри адміністративно-правових дисциплін.

Захист відбудеться 05 листопада 2024 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.05 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. Б. ГРИЩУК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Одним із надактуальних напрямів державної політики кожної правової, демократичної та соціальної держави, якою є і Україна, має бути створення належних і сприятливих умов для гармонійного розвитку громадянського суспільства та його інститутів. Вагому роль у забезпеченні виконання цього завдання відіграють інститути держави, які, зокрема, визначають правові засади діяльності інститутів громадянського суспільства, врегульовують порядок створення та реєстрації їх формалізованих структур, визначають напрями їх діяльності, спрямовують і деякою мірою контролюють таку діяльність тощо.

Законодавче підґрунтя, зокрема адміністративно-правові засади діяльності всіх суб'єктів публічного права, а подекуди і суб'єктів приватного права, які вступають із ними у взаємодію, мають відповідати потребам сучасного суспільства, забезпечувати потреби громадян у контексті створення можливостей для реалізації їхніх конституційних прав тощо. Не становить виключення і діяльність щодо формування належного рівня безпекового середовища в державі, забезпечення правоохорони, організації правозахисної діяльності тощо. Закономірний розвиток держави та громадянського суспільства засвідчує, що нині дедалі більшу роль у реалізації окреслених завдань виконують інститути громадянського суспільства, діяльність яких хоча і оснований на активній громадянській позиції, однак усе-таки тяжіє до формалізації. З огляду на це важливо створювати та впроваджувати відповідні механізми для реалізації громадських ініціатив у контексті реалізації функцій держави, з-поміж яких є правоохоронна політика.

Особливої актуалізації окреслені завдання набули з обранням курсу європейської та євроатлантичної інтеграції, адже, як засвідчує аналіз досвіду багатьох держав Європи, останні є більш прогресивними в цих напрямках діяльності, а адміністративно-правовий механізм взаємодії їх правоохоронних органів держави з неурядовими організаціями постійно оновлюється, завдяки чому тривалий час залишається більш досконалим. З огляду на це, задля забезпечення ефективної, якісної та систематичної взаємодії інститутів громадянського суспільства з правоохоронними органами неабиякої актуальності набуло завдання щодо виявлення прогалин і недоліків правового й організаційного характеру, що виникають.

Проблеми участі інститутів громадянського суспільства в реалізації окремих функцій держави, зокрема правоохоронної та правозахисної, неодноразово були предметом наукових пошуків представників різних наукових шкіл. У контексті науки адміністративного права вирізняються роботи О. І. Безпалової, О. М. Бандурки, В. О. Бурбики, В. М. Васильєва, М. Ю. Віхляєва, Т. І. Возної, С. К. Гречанюка, В. В. Головка, С. Ф. Денисюка, Є. Є. Додіної, М. В. Завального, І. О. Ієрусалімової, А. В. Калайди, В. О. Кінзбурської, О. Ф. Кобзар, О. В. Кожухар, А. Т. Комзюка, І. М. Коропатніка, П. І. Крайнього, А. В. Лебедевої, Л. О. Мамчур,

Р. С. Мельника, Т. Є. Мироненко, Г. В. Мороз, О. М. Музичука, Ю. С. Назара, С. М. Науменка, С. Л. Недова, В. М. Панова, О. О. Панової, А. В. Петрашкіна, А. Б. Половчені, І. В. Прянішнікової, О. Ю. Салманової, М. М. Сливки, І. В. Слободянюка, В. В. Сокурєнка, С. І. Сохи, О. Л. Стасюка, Ю. С. Торкайла, Т. С. Тулінової, І. Ф. Фісенка, В. М. Юраха, О. М. Ярмака та інших учених.

Віддаючи належне проведеним науковим розробкам, зауважимо, що наразі існує недостатність наукового опрацювання адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності. Також існують певні неузгодженості в чинному законодавстві, а трансформації, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності українського народу та держави, зумовлюють актуальність комплексного дослідження цієї проблематики з урахуванням впливу відповідних чинників, вироблення ефективних шляхів мінімізації такої діяльності та активізації відповідних пріоритетних напрямів державного розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дослідження виконане й узгоджується з положеннями та вимогами Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки (затв. Указом Президента України від 27.09.2021 № 487/2021), Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2020 р. № 695, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (схвал. Розпорядженням КМУ від 03.10.2018 № 710), Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (затв. Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015), Стратегії людського розвитку (затв. Указом Президента України від 02.06.2021 № 225/2021), Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (затв. Указом Президента України від 26.08.2021 № 448/2021), Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, схваленої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р., а також Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, схваленої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. №12-21 тощо.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у визначенні доктринальних положень адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні та розробленні науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо його вдосконалення.

Для реалізації окресленої мети на виконання поставлено такі завдання:

- розкрити феномен права громадян брати участь в управлінні державними справами у демократичній державі та адміністративному праві України;
- дослідити історіографію процесів формування громадянського суспільства та утвердження права на участь в управлінні державними справами в Україні;

- вивчити сучасний стан інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні;
- охарактеризувати стан дослідження проблематики інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні;
- сформувати методологічну основу дослідження;
- визначити поняття та елементи адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні;
- простежити генезу нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні;
- виокремити міжнародні стандарти громадської участі у правоохоронній політиці держави;
- охарактеризувати, визначити ключові ознаки та здійснити класифікацію інститутів громадянського суспільства як суб'єктів адміністративного права й учасників адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави;
- визначити зміст адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави;
- з'ясувати особливості адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану;
- визначити принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні;
- встановити коло та зміст правових форм участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні;
- вивчити стан адміністративно-правового забезпечення партнерства інститутів громадянського суспільства та правоохоронних органів в Україні;
- сформулювати напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження – суспільні відносини у сфері участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є низка наукових методів наукового пізнання, зокрема загальнонаукові, філософські, спеціально-юридичні методи та методи формальної логіки. Зокрема, *діалектичний метод* дав змогу висвітлити процеси (явища) в їх взаємозв'язках і взаємозумовленостях. *Методи аналізу та синтезу* використано для розмежування понять і категорій, формулювання їхніх характерних ознак

(розділи 1–4), виявлення та з’ясування правових проблем громадської участі у правоохоронній політиці держави, а також для здійснення порівняльного аналізу адміністративно-правового забезпечення громадської участі у публічному управлінні в Україні та у країнах Європейського Союзу (розділи 2–4). *Історично-правовий метод* використано при вивченні та здійсненні історико-правового аналізу процесів формування громадянського суспільства та утвердження права на участь в управлінні державними справами в Україні (підрозділ 1.1, 1.2), дослідження інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні (підрозділ 1.3), вивчення ступеню наукової розробленості проблематики правового забезпечення інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні (підрозділ 1.4). *Системно-структурний метод* допоміг визначити зміст адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні (підрозділ 2.1), здійснити систематизацію нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні (підрозділ 2.2), проаналізувати адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні (розділ 3), охарактеризувати систему правових форм участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики. *Порівняльно-правовий метод* – для вивчення нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні (підрозділ 2.2), міжнародних стандартів громадської участі у правоохоронній політиці держави (підрозділ 2.3), визначенні напрямів активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності (підрозділ 4.4). *Метод системного аналізу* використано для з’ясування принципів, форм, методів участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики (підрозділи 4.1, 4.2), вивчення рівня наукової розробленості адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності (підрозділ 2.1), визначення системи інститутів громадянського суспільства, які діють у правоохоронній сфері (підрозділ 3.1). *Методи класифікації та групування* були застосовані під час визначення системи інститутів громадянського суспільства як учасників адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави (підрозділ 3.1), функцій, принципів, форм інститутів громадянського суспільства щодо формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності (підрозділи 1.3, 4.1, 4.2), системи міжнародних стандартів у сфері громадської участі у правоохоронній політиці держави (підрозділ 2.3). *Логіко-семантичний метод* сприяв визначенню та уточненню

понятійного апарату адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності (підрозділ 2.1), визначенню змісту поняття «право брати участь в управлінні державними справами» (підрозділ 1.1), відмінностей понять «партнерство» та «взаємодія» у публічному управлінні (підрозділ 4.3), вивченню та узагальненню зарубіжного досвіду (розділи 2.3, 4.4). *Формально-догматичний метод* дав змогу виявити недоліки адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1–3.3, 4.1–4.3). *Формально-логічний метод* використано для формулювання висновків, завдань і напрямів удосконалення адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4). *Герменевтичний метод* застосовано під час інтерпретації нормативних положень та наукових текстів (розділи 1–4). Використання *методу тлумачення (інтерпретації) норм права* забезпечило можливість з'ясувати зміст адміністративно-правових норм, що регулюють сферу участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності (підрозділ 1.1, розділи 2–4). Під час вирішення інших завдань дослідження було застосовано соціологічні методи: *спостереження, аналіз документів, узагальнення*.

Теоретичною основою дисертації є праці вітчизняних і зарубіжних науковців із проблем теорії держави та права, конституційного, адміністративного права й інших юридичних наук, що стосуються теми дослідження, положення міжнародно-правових документів рекомендаційного характеру, а також філософська, соціологічна, управлінська та інша література.

Нормативною основою роботи слугували положення Конституції України, законодавчі акти, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, міжнародно-правові документи з питань громадської участі у публічному управлінні, законодавство європейських держав у вказаній сфері.

Емпіричну основу дослідження становлять інформаційні дані світових рейтингів, таких як: індекс сталості розвитку організацій громадянського суспільства, індекс громадянського суспільства, індекс демократії, індекс сприйняття корупції у світі та глобальний індекс тероризму, результати соціологічних досліджень, анкетування журналістів та представників громадських організацій.

Наукова новизна полягає в тому, що у дисертаційній роботі вперше в Україні визначено доктринальні положення адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. Найвагомішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають ступінь виконання завдань, є, зокрема, те, що:

вперше:

- сформульовано наукове визначення «адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності» як системи адміністративно-правових засобів, які організовані відповідно до свого нормативного закріплення та сукупно впливають на суб'єктів та суспільні відносини шляхом створення легітимних умов реальної можливості інститутів громадянського суспільства впливати на формування та реалізацію державної політики у сфері правоохоронної діяльності;

- визначено структуру адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні, яка охоплює три структурно-функціональні блоки: нормативно-правову складову (норми права, правовідносини й акти застосування норм права), суб'єктну складову (учасники правовідносин щодо реалізації права громадян брати участь у публічному управлінні правоохоронною діяльністю: інститути громадянського суспільства, які реалізують свої суб'єктивні права через передбачені національним законодавством форми, і правоохоронні органи, які сприяють у забезпеченні реалізації прав інститутів громадянського суспільства), функціональну складову (адміністративно-правові інструменти: принципи, форми та процедури реалізації права інститутів громадянського суспільства брати участь в публічному управлінні правоохоронною діяльністю, а також правові гарантії реалізації цього права);

- розкрито феномен права громадян України брати участь в управлінні державними справами в адміністративному праві, який проявляється у його подвійній правовій природі права-принципу. Як право воно є правовими можливостями громадян щодо участі в управлінні державними справами, а як принцип – має вигляд керівних правил і норм поведінки, що відповідають цілям діяльності системи публічного управління та визначають вимоги до організації і процесу управління, які покладають на органи публічної адміністрації обов'язок сприяти реалізації громадянами цих правових можливостей;

- запропоновано власну класифікацію функцій інститутів громадянського суспільства щодо формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності, а саме: консультативна, інформативна, контрольно-наглядова, правоохоронна, правозахисна, просвітницько-виховна, кадрова;

- здійснено систематизацію нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні шляхом виокремлення двох груп нормативно-правових актів: 1) нормативно-правові акти, що мають загальний характер і є загальнообов'язковими для всієї системи органів державної влади в процесі участі громадян в управлінні державними справами; 2) нормативно-правові акти, які належать до законодавства України з питань правоохоронної діяльності та сфера регулювання відносин участі інститутів

громадянського суспільства яких обмежується суто державною політикою у сфері правоохоронної діяльності;

- сформульовано авторське визначення поняття «міжнародні стандарти громадської участі», яке запропоновано розглядати як визнані державами-підписантами та закріплені у міжнародно-правових документах принципи і норми права, що мають бути покладені в основу діяльності цих держав щодо сприяння участі громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики;

- запропоновано класифікацію міжнародних стандартів у сфері громадської участі у правоохоронній політиці держави за критерієм їх ієрархії на види: 1) базові універсальні міжнародні стандарти, закріплені в основоположних документах, що визначають стандарти правової держави, зокрема щодо участі громадськості у державних і муніципальних справах; 2) міжнародні стандарти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства; 3) міжнародні стандарти правового статусу неурядових організацій; 4) міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів із населенням;

- виокремлено ознаку інститутів громадянського суспільства, яка свідчить про їхню специфічність і відрізняє їх від усіх інших приватних колективних суб'єктів адміністративного права, а саме можливість забезпечувати реалізацію права громадян брати участь в управлінні державними справами;

- сформульовано ключові ознаки інститутів громадянського суспільства як суб'єктів адміністративного права та учасників адміністративних правовідносин у сфері державної правоохоронної політики: створюються на добровільних засадах; мають організаційну єдність юридичної особи, самостійно створюють органи управління організацією і є незалежними від органів публічної адміністрації у виборі напрямів та методів діяльності; легалізація діяльності відбувається відповідно до встановленого законодавством порядку державної реєстрації юридичних осіб; діють відповідно до зареєстрованого у законному порядку статуту, який приймається самими організаціями; є непідприємницькими товариствами, тобто не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками; мають адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність як властивості адміністративної правосуб'єктності інституту громадянського суспільства; їх участь в адміністративних правовідносинах опосередковується впровадженням публічного інтересу, оскільки у своїй діяльності реалізують право членів організації брати участь в управлінні державними справами; мета діяльності не передбачає оволодіння політичною владою в державі та участь у виборах або інших політичних заходах; мають адміністративну процесуальну правосуб'єктність – здатність інституту громадянського суспільства бути позивачем в адміністративному суді; мають різні організаційно-правові форми: громадські об'єднання, благодійні та релігійні організації, професійні та творчі спілки, асоціації та інші об'єднання, органи самоорганізації населення, громадські формування, волонтерські організації, медіа тощо;

– визначено базовий критерій класифікації інститутів громадянського суспільства як учасників адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави, а саме здатність інституту громадянського суспільства здійснювати адміністративний вплив на об'єкти правоохоронної сфери задля виконання ними законодавчо закріплених завдань і функцій, тобто бути носіями публічних повноважень у правоохоронній сфері;

– сформульовано авторське визначення поняття «громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону», під якими запропоновано розуміти інститути громадянського суспільства, які є носіями публічних (адміністративних) повноважень, що відповідно до закону можуть застосовувати: превентивні заходи; контрольно-профілактичні заходи; заходи адміністративного припинення; заходи адміністративного припинення спеціального призначення; заходи забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а у виняткових випадках – до кримінальної відповідальності;

– встановлено, що адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави є особливим адміністративно-правовим статусом, який характеризує інститут громадянського суспільства через його права, правообмеження, обов'язки та вимоги як суб'єкт адміністративного права і забезпечує участь в суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням формування та реалізацією правоохоронними органами державної політики в сфері правоохоронної діяльності. Зміст адміністративно-правового статусу інституту громадянського суспільства становлять: права, правообмеження, обов'язки та вимоги;

– сформульовано авторське визначення поняття «правообмеження інституту громадянського суспільства в сфері правоохоронної діяльності», яке запропоновано розглядати як індивідуально-визначене, залежно від адміністративної правосуб'єктності інституту громадянського суспільства та виду організаційно-правової форми, звуження обсягу і (або) змісту дозволеної правової поведінки інституту громадянського суспільства шляхом установлення зобов'язання утримуватися від учинення певних варіантів поведінки у сфері правоохоронної діяльності, яке у передбачених законом випадках може забезпечуватися юридичною відповідальністю та/або примусовою ліквідацією інституту громадянського суспільства за рішенням суду;

– визначено, що вимога як елемент адміністративно-правового статусу інституту громадянського суспільства є одностороннім владним приписом кількісного або якісного характеру, якому має відповідати таке публічне утворення, як інститут громадянського суспільства;

– виділено основні вимоги до інститутів громадянського суспільства: добровільність, відсутність управління з боку органів публічної адміністрації, неприбутковий характер діяльності, не може бути політичною партією;

– сформульовано авторське визначення поняття «принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики», під яким запропоновано розуміти найбільш загальні та стабільні вимоги,

об'єктивно зумовлені засади, на яких базується залучення інститутів громадянського суспільства до процесу формування та реалізації публічно-владних рішень правоохоронних органів із метою створення нормального функціонування громадянського суспільства та держави завдяки забезпеченню врахування інтересів суспільства під час досягнення цілей державної політики в сфері правоохоронної діяльності;

– запропоновано власну класифікацію принципів участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики: 1) інституційні принципи (принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина, який ґрунтується на конституційних принципах верховенства права та законності; принцип включеності; принцип рівних можливостей; принцип інклюзивності); 2) принципи автономії громадянського суспільства та співпраці з правоохоронними органами (принцип самоврядності громадянського суспільства, принцип незалежності інститутів громадянського суспільства, принцип невтручання, принцип партнерства); 3) процедурні принципи (принцип відкритості та підзвітності, принцип прозорості процедур прийняття публічно-владних рішень, принцип врахування громадської думки, принцип достатнього часу, принцип взаємної відповідальності);

– сформульовано авторське визначення поняття «адміністративно-правова форма участі інститутів громадянського суспільства», під яким запропоновано розуміти зовнішнє вираження дій інститутів громадянського суспільства у публічному управлінні, які визначені адміністративно-правовими нормами, здійснюються в межах адміністративно-правового статусу інституту громадянського суспільства, спрямовані на реалізацію громадянами України права брати участь в управлінні державними справами;

– сформульовано авторське визначення поняття «партнерство» як форми участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, яке являє собою зовнішні відносини у сфері публічного управління між органами публічного адміністрування і зовнішнім соціальним середовищем, уособленим інститутами громадянського суспільства, змістом яких є добровільна співпраця сторін на засадах самостійності, незалежності, рівності та взаємної довіри задля досягнення спільної мети;

– визначено відмінності понять «партнерство» та «взаємодія» у публічному управлінні: 1) партнерство відбувається в межах зовнішніх відносин публічного управління між суб'єктами, які не належать до однієї системи – апарату публічного управління; водночас взаємодія є співпрацею між суб'єктами, які є частинами єдиного апарату публічного управління – органами публічної влади та публічного адміністрування; 2) партнерство передбачає співпрацю сторін на засадах добровільності та рівності, а взаємодія відбувається відповідно до норм законодавства України і виключає наявність волі у органу публічної адміністрації при виконанні ним публічно-владних повноважень; 3) під час взаємодії співпраця зазвичай має абстрактний, адміністративний, рутинний характер і реалізується всередині публічного управління на рівні з іншими напрямками та завданнями діяльності органу публічної адміністрації;

партнерство ж будується на засадах довіри, яка створює відкриті взаємини задля реалізації спільної мети, від досягнення якої кожен із партнерів отримує важливий для себе результат;

– виділено головні ознаки партнерства як форми участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації правоохоронної політики: 1) самостійність інститутів громадянського суспільства і їх незалежність від правоохоронних органів; 2) добровільна співпраця інститутів громадянського суспільства з правоохоронними органами; 3) наявність спільної мети партнерства – створення безпечного суспільства, досягнення якої рівно забезпечує інтереси громадянського суспільства й правоохоронних органів; 4) існування зацікавленості у спільному вирішенні проблем і довірі партнерів;

– сформульовано основні напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні: 1) об'єднання зусиль правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства щодо протидії організованій злочинності, зокрема протидії тероризму; 2) посилення співпраці правоохоронців і громадськості у протидії торгівлі людьми; 3) подальше партнерство у сфері запобігання корупції та протидії злочинності корупційної спрямованості; 4) створення безпекового інформаційного простору в соціальних мережах;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо змісту поняття «права брати участь в управлінні державними справами», виокремлено його найбільш суттєві ознаки: 1) суб'єктом права є громадянин України, який може самостійно реалізовувати це право в індивідуальній формі або через інститути громадянського суспільства – у колективній формі; 2) змістом права є певні визначені законодавством України можливості громадян бути залученими до публічного управління, впливати на поліпшення діяльності органів публічної адміністрації та вимагати належної поведінки від інших осіб, насамперед органів публічного адміністрування; 3) не всі можливості права можна реалізувати в індивідуальній формі, визначені законодавством можливості можна реалізувати виключно у колективній формі – через інститути громадянського суспільства; 4) є елементом правового статусу громадянина України, належить до суб'єктивного публічного права, спрямованого на досягнення публічного інтересу, який полягає у врахуванні, дотриманні та забезпеченні інтересів суспільства при прийнятті та виконанні рішень державного значення; 5) встановлюється та регламентується нормами публічного права (зокрема конституційного та адміністративного);

– періодизацію становлення громадянського суспільства незалежної України, визначено п'ять періодів: період реформування правової системи, закладення фундаментальних підвалин для формування та легалізації інституцій громадянського суспільства (1991–1996 рр.); період становлення та організаційного зміцнення інститутів громадянського суспільства (1996–2005 рр.); період збільшення ролі інститутів громадянського суспільства в процесах державотворення та реалізації загального суспільного інтересу (2005–2014 рр.);

період реформування взаємовідносин органів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства у зв'язку із визначенням європейського курсу розвитку державної політики (2014–2022 рр.); період воєнного стану та формування безпекового середовища, у тому числі із розширенням сфер залучення інститутів громадянського суспільства (лютий 2022 р. – до сьогодні);

– наукові положення щодо визначення особливостей правовідносин у сфері громадської участі, визначено ознаки правовідносин щодо участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у правоохоронній сфері: є різновидом адміністративних правових відносин; виникають, змінюються та припиняються на основі регулятивних, охоронних та спеціальних норм адміністративного права; виникають, розвиваються і припиняються у сфері публічного управління під час процесу формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності; є публічно-владними правовідносинами, оскільки пов'язані з прийняттям, виконанням та контролем за реалізацію публічно-владних рішень у сфері правоохоронної діяльності; мають домінування публічного інтересу; складаються між суб'єктами цих відносин: інститутами громадянського суспільства і правоохоронними органами; опосередковані реалізацією громадянами України права брати участь в управлінні державними справами через об'єднання в інститути громадянського суспільства; становлять основу розвитку громадянського суспільства та підвищення активності громадян у сфері правоохоронної діяльності; відображають особливості застосування імперативних, диспозитивних, рекомендаційних і заохочувальних методів правового регулювання при здійсненні та реалізації права громадян України брати участь в публічному управлінні правоохоронною діяльністю; мають лише зовнішньоорганізаційне спрямування;

– класифікацію інститутів громадянського суспільства, які діють у правоохоронній сфері, та запропоновано власний загальнотеоретичний поділ інститутів громадянського суспільства за такими критеріями: 1) організаційно-правова форма (громадські об'єднання; благодійні організації; волонтерські організації; релігійні організації; професійні та творчі спілки; органи самоорганізації населення; медіа; громадські формування з охорони громадського порядку; громадські формування з охорони державного кордону); 2) сфера діяльності (загальної компетенції – без чітко визначеної сфери діяльності; спеціальної компетенції (правозахисні, молодіжні, громадські формування, бізнес-асоціації тощо); 3) територія діяльності (всеукраїнські; місцеві); 4) функції, які виконують у правоохоронній сфері (інститути громадянського суспільства, які мають загальну мету і завдання, створюються без будь-яких спеціальних особливостей відповідно до законодавства України; інститути громадянського суспільства, які мають спеціальну мету і функції у правоохоронній сфері (правозахисні, правоохоронні, благодійні, волонтерські організації); 5) наявність публічних (адміністративних) повноважень у правоохоронній сфері (інститути громадянського суспільства – носії публічних

повноважень (громадські формування з охорони громадського порядку; громадські формування з охорони державного кордону); інститути громадянського суспільства, які не мають публічних (адміністративних) повноважень у правоохоронній сфері);

- характеристику адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства, обґрунтовано, що залежно від ступеня персоніфікації слід розрізняти три види адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства: загальний, спеціальний та особливий;

- положення щодо адміністративної правоздатності інститутів громадянського суспільства, з'ясовано, що вона виникає та припиняється з моменту внесення відповідного запису до Реєстру неприбуткових установ та організацій, оскільки метою діяльності інституту громадянського суспільства не є отримання прибутку;

- положення про момент виникнення та припинення адміністративної дієздатності інститутів громадянського суспільства, визначено, що він не збігається в часі з моментом виникнення та припинення правоздатності, оскільки адміністративна дієздатність інституту громадянського суспільства в низці випадків виникає після вчинення додаткових дій, пов'язаних із певними адміністративними процедурами;

- наукові підходи до адміністративної процедури створення інституту громадянського суспільства як юридичної особи приватного права, виокремлено три етапи такої процедури: ініціативно-організаційний, що передбачає ініціативу засновників; реєстраційний – здійснення державної реєстрації; легалізаційний – легалізація інституту громадянського суспільства як непідприємницького товариства шляхом внесення відповідних даних до Реєстру неприбуткових установ та організацій і отримання статусу неприбуткової організації;

- теоретичні положення щодо форм громадської участі у публічному управлінні, запропоновано класифікацію форм громадської участі за рівнями участі, визначеними в європейських стандартах громадської участі, зокрема це: доступ до публічної інформації, консультація, діалог, партнерство;

- наукові підходи до визначення особливостей адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану, а саме зазначено: під час дії цих правових режимів сталим залишається доктринальний компонент розвитку та функціонування громадянського суспільства, а засадничий, правозахисний, функціональний та інституційний компоненти – можуть зазнавати суттєвих змін;

набуло подальшого розвитку:

- науковий підхід щодо визначення змісту права брати участь в управлінні державними справами, здійснено систематизацію наукових поглядів;

- наукові положення щодо визначення поняття та змісту терміна «громадянське суспільство»;

- загальна характеристика стану дослідження проблеми правового забезпечення інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес

формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні;

- вихідні методологічні основи дослідження адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності;

- генеза нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства, а саме у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні;

- обґрунтування необхідності прийняття єдиного загального нормативно-правового документа, який би регулював функціонування громадянського суспільства та безпосередньо роботи його інститутів;

- обґрунтування потреби адаптації адміністративно-правового забезпечення громадської участі у правоохоронній політиці держави в Україні відповідно до європейських стандартів;

- характеристика концептуальних підходів до адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану;

- теоретичні положення про ознаки суб'єктивного права й обов'язку інституту громадянського суспільства як елементів їх адміністративно-правового статусу в сфері правоохоронної діяльності;

- наукові положення про правосуб'єктність інституту громадянського суспільства у правоохоронній сфері;

- характеристика адміністративно-правових форм участі інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері: доступ до публічної інформації, громадські консультації, публічне громадське обговорення, електронні консультації, громадські ради, громадський контроль, громадський моніторинг, громадська експертиза тощо;

- теоретичні положення про види партнерських відносин правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони впроваджені та можуть використовуватися у:

- науково-дослідній сфері – для вирішення та розв'язання проблемних питань, що пов'язані із участю інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності;

- правотворчій сфері – під час розробки проєктів законів і внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, що визначають особливості адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, обґрунтуванні потреби ратифікації міжнародно-правових договорів;

- правозастосовній діяльності – для забезпечення активної участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності та ефективності партнерства інститутів

громадянського суспільства з правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування;

– освітньому процесі – під час підготовки навчальних і навчально-методичних матеріалів із дисциплін: «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Адміністративний процес», «Адміністративна діяльність поліції», «Управління правоохоронними органами» та інших дисциплін адміністративно-правового характеру (акт впровадження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ № 46 від 26.08.2024);

– громадській діяльності – в освітніх та інших заходах інформаційного та просвітницького характеру як засіб підвищення правової культури та правової свідомості громадян, рівня обізнаності окремих осіб про їх права й основоположні свободи, налагодження співпраці між органами держави та інституціями громадянського суспільства в контексті реалізації правозахисної та правоохоронної функцій держави задля формування належного рівня безпекового середовища.

Особистий внесок здобувачки. У дисертації подано наукові досягнення та висновки, які отримано за результатами самостійно проведених оригінальних досліджень. Сформульовані висновки та пропозиції є авторським здобутком.

У співавторстві видано 6 наукових статей, ідеї та положення, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися. Авторський внесок в опублікованих у співавторстві працях такий: у статті «Constitutional law and judicial guarantees: their structure and interpretation at the national and international level» визначено концептуалізацію права на справедливий суд, наведено ознаки права на судовий захист; у дослідженні «Activities of Ukraine law enforcement agencies to ensure the rights and freedoms of citizens during martial law» охарактеризовано зміни окремих інститутів громадянського суспільства України після введення воєнного стану, визначено особливості взаємодії правоохоронних органів із деякими органами, установами та організаціями, зокрема адміністративно-правові засади такої діяльності; у роботі «Theoretical and practical problems of conducting criminal and administrative proceedings in Ukraine under martial law» систематизовано зміни, яких зазнали кодифіковані нормативно-правові акти у зв'язку із введенням на території України воєнного стану, визначено перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин в окремих сферах життєдіяльності суспільства; у статті «Use of the "electronic court" service as a means of citizens' access to the judiciary» розкрито важливість упровадження системи електронного суду в практику суддівської системи; у праці «Electronic means of ensuring fair justice: contemporary and development prospects» підготовлено практичні приклади позитивного вирішення справи завдяки застосуванню системи електронного суду; у дослідженні «The Offender and the Theory of Legal Personality: International and Ukrainian Contexts» підготовлено підрозділ про правосуб'єктність фізичної особи, яку притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, сформульовані висновки та пропозиції апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (03 листопада 2023 р., м. Львів); «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (01 грудня 2023 р., м. Кропивницький), «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (08 грудня 2023 р., м. Львів), «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни» (19 квітня 2024 р., м. Кропивницький), «Права людини і демократія» (09 травня 2024 р., м. Харків).

Публікації. Основні положення роботи, висновки та пропозиції відображено у 28 публікаціях, серед яких 3 наукові статті, опубліковані у виданнях, що проіндексовані у наукометричній базі даних Web of Science Core Collection, 1 – у виданні, проіндексованому в наукометричній базі даних Scopus, 19 – опубліковано у виданнях України категорії Б, визнаних фаховими з юридичних наук, а також у 5 тезах доповідей, що оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Наукова праця складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що об'єднують 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 586 сторінок, список використаних джерел налічує 551 найменування і займає 62 сторінки, додатки викладено на 9 аркушах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено мету й завдання, об'єкт і предмет наукової роботи, висвітлено методологічне підґрунтя, розкрито наукову новизну, наведено дані щодо практичного значення та апробації отриманих результатів, визначено структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні» містить п'ять підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Феномен права громадян брати участь в управлінні державними справами у демократичній державі та адміністративному праві України»* проаналізовано наукові концепції розуміння права громадян брати участь в управлінні державними справами. На підставі аналізу підтримано й обґрунтовано концепцію, що право брати участь в управлінні державними справами є самостійним суб'єктивним правом громадянина України, яке не інтегрує інші політичні права, визначені статтею 38 Конституції України.

Визначено найбільш суттєві ознаки права брати участь в управлінні державними справами: 1) суб'єктом права є громадянин України, який може самостійно реалізовувати це право в індивідуальній формі або через інститути громадянського суспільства – у колективній формі; 2) змістом права є певні

визначені законодавством України можливості громадян бути залученими до публічного управління, впливати на покращання діяльності органів публічної адміністрації та вимагати належної поведінки від інших осіб, насамперед органів публічного адміністрування; 3) не всі можливості права можна реалізувати в індивідуальній формі, визначені законодавством можливості можна реалізувати виключно у колективній формі – через інститути громадянського суспільства; 4) є елементом правового статусу громадянина України, належить до суб'єктивного публічного права, спрямованого на досягнення публічного інтересу, який полягає у врахуванні, дотриманні та забезпеченні інтересів суспільства при прийнятті та виконанні рішень державного значення; 5) встановлюється та регламентується нормами публічного права (зокрема, конституційного та адміністративного).

Зроблено висновок, що феномен права громадян України брати участь в управлінні державними справами у адміністративному праві виявляється у його подвійній правовій природі права-принципу.

Підрозділ 1.2 «Історіографія процесів формування громадянського суспільства та утвердження права на участь в управлінні державними справами в Україні» присвячений аналізу історіографії процесів формування громадянського суспільства на території сучасної України, охарактеризовані наукові погляди українських та іноземних мислителів і філософів, а також сучасних громадських діячів та вчених різних галузей знань (філософії, політології, історії, юриспруденції, соціології тощо) щодо громадянського суспільства та його ролі у державі.

У підрозділі 1.3. *«Інтеграція інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні»* висвітлено наукові підходи та сформульовано авторське визначення категорії «громадянське суспільство» як системного утворення, уособленого соціально активними громадянами, наділеними високим рівнем правової культури та правосвідомості, які, керуючись конституційно-правовими й іншими нормативно закріпленими засадами, зорганізувалися задля реалізації загального суспільного інтересу в формалізовані та неформалізовані об'єднання.

Запропоновано власну класифікацію функцій інститутів громадянського суспільства щодо формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності, а саме: 1) консультативна – дорадча участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності правоохоронних органів, шляхом розроблення та обговорення проєктів нормативно-правових актів; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів (рад, комісій, груп) при правоохоронних органах для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, подання правоохоронним органам експертних пропозицій; 2) інформативна – дослідження публічної інформації; аналіз звітності щодо стану правоохоронної діяльності, реалізації програм і планів роботи правоохоронних органів; проведення

моніторингу і аналізу громадської думки щодо їх діяльності; проведення форумів та ознайомлення широких верств населення з формами його участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності тощо; 3) контрольно-наглядова – здійснення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів у формі моніторингу їх діяльності, проведення експертизи ефективності правоохоронної діяльності, вжиття необхідних заходів реагування у разі виявлення порушень підготовки та виконання рішень тощо; 4) правоохоронна – участь громадських формувань в охороні громадського порядку, реалізація права (за участю правоохоронних органів) припиняти адміністративні правопорушення і злочини, взяття участі в заходах щодо охорони державного кордону, реалізація права на складання протоколів про адміністративні правопорушення; 5) правозахисна – діяльність інститутів громадянського суспільства щодо захисту прав і свобод людини й громадянина, задоволення суспільних інтересів у правоохоронній сфері; громадські розслідування фактів порушень прав людини правоохоронними органами; аналіз стану з правами людини у правоохоронній діяльності; 6) просвітницько-виховна – діяльність інститутів громадянського суспільства щодо сприяння розвитку окремої особистості як законослухняного громадянина, а саме: поширення інформації про права людини, правове виховання; формування правової свідомості у громадян; 7) кадрова – діяльність інститутів громадянського суспільства у роботі погоджувальних рад, громадських комісій щодо відбору кандидатів на службу в правоохоронні органи, проведення атестації правоохоронців тощо.

У підрозділі 1.4. *«Сучасний стан дослідження проблематики правового забезпечення інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні»* визначено сучасну наукознавчу основу дослідження. Подано наукову характеристику праць учених, у яких висвітлено різні аспекти правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства, зокрема й у сфері правоохоронної діяльності в Україні.

Акцентовано, що сучасний стан наукового забезпечення цієї проблематики характеризується відсутністю комплексних наукових розробок, а тому не повною мірою здатен забезпечити активність та права інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері.

У підрозділі 1.5. *«Методологічні засади дослідження адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні: поняття та зміст»* наведено методологічну основу дисертації.

Запропоновано й обґрунтовано при дослідженні обраної тематики використовувати класичну багаторівневу класифікацію методології, яка складається з таких груп методів: загальнофілософські методи (діалектичний, формально-логічний, системний, структурно-функціональний), загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, системно-структурний, функціональний, аксіоматичний та історичний методи), спеціально-наукові

методи (статистичний, конкретно-соціологічний), спеціально-юридичні методи (формально-юридичний (догматичний), порівняльно-правовий, юридично-герменевтичний методи та метод теоретико-правового прогнозування). Такі методи повинні використовуватись у їх діалектичному взаємозв'язку і дозволяють вийти на нові наукові знання й алгоритми дій щодо активізації участі інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері.

Розділ 2 «Теоретичний зміст та юридичне значення адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Доктринальні підходи до визначення адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні» встановлено, що адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності – це система адміністративно-правових засобів, які організовані відповідно до свого нормативного закріплення та сукупно впливають на суб'єктів та відносини шляхом створення легітимних умов реальної можливості інститутів громадянського суспільства впливати на формування та реалізацію державної політики у цій сфері.

Визначено, що адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні є уніфікованою та цілісною системою і охоплює три структурно-функціональні блоки: нормативно-правову складову, суб'єктну складову й функціональну складову.

У підрозділі 2.2. «Гене́за нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні» засвідчено наявність значної чисельності і законів, і підзаконних нормативно-правових актів. У зв'язку з цим проведено систематизацію нормативно-правових актів, що забезпечують участь інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності: 1) нормативно-правові акти, що мають загальний характер і є загальнообов'язковими для всієї системи або декількох органів державної влади в процесі участі громадян в управлінні державними справами; 2) нормативно-правові акти, які належать до законодавства України з питань правоохоронної діяльності та сфера регулювання відносин участі інститутів громадянського суспільства яких обмежується суто державною політикою у сфері правоохоронної діяльності.

Окреслено фундаментальні недоліки сучасного стану нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. Найбільш суттєвим кроком з удосконалення нормативно-правового забезпечення визначено розробку і прийняття єдиного загального нормативно-

правового документа, який би регулював функціонування громадянського суспільства та безпосередньо роботи його інститутів, що сприятиме узгодженню та впорядкуванню чисельних нормативно-правових актів у відповідній сфері.

У підрозділі 2.3. «Міжнародні стандарти громадської участі у правоохоронній політиці держави» запропоновано під такими стандартами розуміти визнані державами-підписантами та закріплені у міжнародно-правових документах принципи і норми права, що мають бути покладені в основу діяльності цих держав для сприяння участі громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики.

Запропоновано поділяти загальновизнані міжнародні стандарти у сфері громадської участі у правоохоронній політиці держави на такі групи: 1) базові універсальні міжнародні стандарти, закріплені в основоположних документах, що визначають стандарти правової держави, у тому числі щодо участі громадськості у державних та муніципальних справах; 2) міжнародні стандарти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства; 3) міжнародні стандарти правового статусу неурядових організацій; 4) міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів із населенням.

Розділ 3 «Адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні» містить три підрозділи.

У підрозділі 3.1. «Інститути громадянського суспільства як суб'єкти адміністративного права та учасники адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави» обґрунтовано власний підхід до визначення поняття «інститут громадянського суспільства» як зареєстрована згідно із законом самоврядна організація, яка відстоює свої легітимні інтереси у процесі розбудови громадянського суспільства шляхом реалізації права членів організації брати участь в управлінні державними справами.

Встановлено основну ознаку інституту громадянського суспільства, яка свідчить про його специфічність та відрізняє його від усіх інших приватних колективних суб'єктів адміністративного права, – це можливість забезпечувати реалізацію права громадян брати участь в управлінні державними справами. Наголошено, що застосування цієї ознаки для визначення інституту громадянського суспільства дає змогу об'єднати громадські утворення (громадські об'єднання, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону, благодійні, волонтерські та релігійні організації, професійні та творчі спілки, асоціації та інші об'єднання, які займаються професійною або підприємницькою діяльністю, органи самоорганізації населення та медіа) в одне широке поняття «інститут громадянського суспільства».

Зазначено, що визначальною ознакою інституту громадянського суспільства як учасника адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави є наявність суб'єктивних прав і обов'язків у адміністративних правовідносинах, об'єктом яких є державна політика в сфері правоохоронної

діяльності. Запропоновано поділ інститутів громадянського суспільства, який базується на класифікації з найбільш характерних для них критеріїв: 1) організаційно-правова форма; 2) сфера діяльності; 3) територія діяльності; 4) функції, які виконують у правоохоронній сфері; 5) наявність публічних (адміністративних) повноважень у правоохоронній сфері.

У підрозділі 3.2. *«Зміст адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави»* зазначено, що адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства є багаторівневою та складною базовою категорією. Залежно від персоніфікації слід розрізняти три види адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства: загальний, спеціальний та особливий.

Сформульовано авторське визначення поняття «правообмеження інституту громадянського суспільства в сфері правоохоронної діяльності», зазначено, що специфіка суспільної діяльності інститутів громадянського суспільства вимагає певних правообмежень, пов'язаних із заборонаю діяльності щодо зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підризу її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення тощо. Охарактеризовано «вимогу» як елемент адміністративно-правового статусу інституту громадянського суспільства, визначено такі основні вимоги до інститутів громадянського суспільства: добровільність, відсутність управління з боку органів публічної адміністрації, неприбутковий характер діяльності, не може бути політичною партією.

З'ясовано призначення категорії «правосуб'єктності», яке полягає в тому, що за своєю роллю в механізмі адміністративно-правового регулювання така правосуб'єктність є засобом фіксації можливості участі інституту громадянського суспільства у адміністративних правовідносинах у сфері правоохоронної політики держави – визнання за нею здатності бути носієм суб'єктивних прав та обов'язків у сфері публічного управління правоохоронною діяльністю, визначає закріплюване нормами права його загальне правове становище у правоохоронній сфері. Структуру адміністративної правосуб'єктності інститутів громадянського суспільства становлять такі елементи: адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність, складовою якої є адміністративна деліктоздатність.

У підрозділі 3.3. *«Особливості адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану»* виокремлені особливості адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства під час дії таких правових режимів. Зазначено, що в умовах дії особливих правових режимів посилюється державне управління не тільки щодо інститутів держави, а й інститутів громадянського суспільства. Водночас сталим залишається доктринальний компонент розвитку та функціонування громадянського суспільства, а засадничий, правозахисний, функціональний та інституційний компоненти – можуть зазнавати суттєвих змін.

Розділ 4 «Адміністративно-правові інструменти участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні та напрями їх удосконалення» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 4.1 *«Принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні»* сформульовано авторське визначення поняття «принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики» та визначені їх ознаки. Зазначено, що у сучасному законодавстві України не сформульовано принципи громадської участі. Такі принципи є лише у Національній стратегії розвитку громадянського суспільства. Наголошено, що стратегічні положення повинні стати дороговказом для розвитку законодавства України у напрямі розвитку громадянського суспільства в Україні.

На підставі рекомендацій міжнародних інституцій запропоновано та охарактеризовано класифікацію принципів участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики: 1) інституційні принципи (принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина, який ґрунтується на конституційних принципах верховенства права та законності; принцип включеності; принцип рівних можливостей; принцип інклюзивності); 2) принципи автономії громадянського суспільства та співпраці з правоохоронними органами (принцип самоврядності громадянського суспільства, принцип незалежності інститутів громадянського суспільства, принцип невтручання, принцип партнерства); 3) процедурні принципи (принцип відкритості та підзвітності, принцип прозорості процедур прийняття публічно-владних рішень, принцип урахування громадської думки, принцип достатнього часу, принцип взаємної відповідальності).

У підрозділі 4.2. *«Правові форми участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні: поняття та види»* зазначено, що визначення адміністративно-правових форм участі інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері публічного управління, їх відповідне нормативно-правове закріплення забезпечують успішну реалізацію функцій інститутів громадянського суспільства в сучасних умовах в правоохоронній сфері. Запропоновано для характеристики форм інститутів громадянського суспільства використовувати класифікацію форм громадської участі за рівнями участі, визначеними у Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухваленого Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи 2009 року (переглянутий 2019 року), а саме: доступ до публічної інформації, консультація, діалог, партнерство.

Доведено, що діалог як форма участі інститутів громадянського суспільства у публічному управлінні є структурований, тривалий і орієнтований на результати процес, що має в основі взаємні інтереси в обміні поглядами між органами публічної влади, громадянами, інститутами громадянського суспільства та громадськістю загалом. Така форма участі в

правоохоронній сфері України реалізується шляхом створення громадських рад при правоохоронних органах. Завдяки членству в громадській раді інститут громадянського суспільства має можливість прямо впливати на рішення правоохоронного органу. Хоча це має рекомендаційний характер, але, отримавши пропозиції від інституту громадянського суспільства, правоохоронний орган повинен взяти їх до відома або надати обґрунтовану відмову.

Громадський контроль виступає як різновид незалежного самостійного контролю за управлінськими діями правоохоронних органів. Визначено, що найхарактернішими формами громадського контролю є: громадський моніторинг та громадська експертиза.

У підрозділі 4.3. *«Адміністративно-правове забезпечення партнерства інститутів громадянського суспільства та правоохоронних органів в Україні»* сформульовано авторське визначення поняття «партнерство» як форми участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики. Визначено відмінності понять «партнерство» та «взаємодія» у публічному управлінні. На підставі проведеного аналізу співвідношення понять «партнерство» і «взаємодія», зроблено висновок, що співпрацю правоохоронних органів з інститутами громадянського суспільства, правильним є визначати як партнерство цих суб'єктів, підкреслюючи їх самостійність і незалежність.

Визначено та охарактеризовано партнерство як форму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації правоохоронної політики: 1) самостійність і незалежність інститутів громадянського суспільства від правоохоронних органів; 2) добровільна співпраця інститутів громадянського суспільства з правоохоронними органами; 3) спільна мета – безпечне суспільство, досягнення якої забезпечує інтереси громадянського суспільства й правоохоронних органів; 4) існування зацікавленості у спільному вирішенні проблем та довірі партнерів. Зазначено, що види партнерських відносин правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства різноманітні: партнерство різниться залежно від особливостей завдань, що вирішуються правоохоронними органами спільно з громадянським суспільством, змісту завдань, сфери діяльності, характеру, тривалості й ініціатора партнерства.

У підрозділі 4.4. *«Напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду»* визначено напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні: 1) об'єднання зусиль правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства щодо протидії організованим злочинності, зокрема протидії тероризму; 2) посилення співпраці правоохоронців і громадськості у протидії торгівлі людьми; 3) подальше партнерство у сфері запобігання корупції та протидії злочинності корупційної спрямованості; 4) створення безпекового інформаційного простору у соціальних мережах.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики діяльності державних органів України, порівняно з досвідом інших країн, розроблено доктринальні положення та отримано наукові результати, що сукупно вирішують важливу наукову проблему адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. Одержані в процесі дослідження наукові результати дають підстави для висновків, рекомендацій та узагальнень. Найсуттєвішими з них є такі:

1. З'ясовано, що феномен права громадян України брати участь в управлінні державними справами у адміністративному праві проявляється у його подвійній правовій природі права-принципу. Як право воно є правовими можливостями громадян щодо участі в управлінні державними справами, а як принцип – має вигляд керівних правил і норм поведінки, що відповідають цілям діяльності системи публічного управління та визначають вимоги до організації і процесу управління, які покладають на органи публічної адміністрації обов'язок сприяти реалізації громадянами цих можливостей.

2. Обґрунтовано, що право брати участь в управлінні державними справами є самостійним суб'єктивним правом громадянина України, яке не інтегрує інші політичні права, визначені статтею 38 Конституції України, та має такі найбільш суттєві ознаки: 1) суб'єктом права є громадянин України, який може самостійно реалізовувати це право в індивідуальній формі або через інститути громадянського суспільства – у колективній формі; 2) змістом права є певні визначені законодавством України можливості громадян бути залученими до публічного управління, впливати на поліпшення діяльності органів публічної адміністрації та вимагати належної поведінки від інших осіб, насамперед органів публічного адміністрування; 3) не всі можливості права можна реалізувати в індивідуальній формі, визначені законодавством певні можливості можна реалізувати виключно у колективній формі – через інститути громадянського суспільства; 4) є елементом правового статусу громадянина України, належить до суб'єктивного публічного права, спрямованого на досягнення публічного інтересу, який полягає у врахуванні, дотриманні та забезпеченні інтересів суспільства при прийнятті та виконанні рішень державного значення; 5) встановлюється та регламентується нормами публічного права (зокрема конституційного й адміністративного).

3. Досліджено історіографію процесів формування громадянського суспільства та утвердження права на участь в управлінні державними справами в Україні. Зроблено висновок, що процес становлення громадянського суспільства незалежної України можна поділити на декілька самостійних етапів: перший етап (1991–1996 рр.) – був зумовлений проголошенням Україною незалежності, реформуванням правової системи та заклав фундаментальні підвалини для подальшого формування численної кількості

інституцій громадянського суспільства, відбулася легалізація численної кількості громадських рухів; другий етап (1996–2005 рр.) – відбувалося поступове становлення інститутів держави, інституцій громадянського суспільства, їх методично-організаційне зміцнення; третій етап (розпочався у 2005 р. і тривав до 2014 р.) – зростала роль інституцій громадянського суспільства в процесах державотворення та реалізації загального суспільного інтересу; четвертий етап (2014–2022 рр.) – зумовлений оновленням та реформуванням діяльності державних інститутів, активізувалося завдання формування громадянського суспільства, що здійснювалося з упровадженням апробованого міжнародного досвіду; п'ятий етап (лютий 2022 р. – до сьогодні) – розширено завдання діяльності органів публічного адміністрування та інститутів громадянського суспільства, яка відбувається в умовах правового режиму воєнного стану.

4. Вивчено сучасний стан інтеграції інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. За результатами проведеного аналізу нормативно-правового регулювання взаємовідносин між інститутами громадянського суспільства та правоохоронними органами, запропоновано власну класифікацію функцій громадянського суспільства щодо формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності, а саме:

- консультативна – дорадча участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності правоохоронних органів шляхом розроблення та обговорення проєктів нормативно-правових актів; утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів (рад, комісій, груп) при правоохоронних органах для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, подання правоохоронним органам експертних пропозицій;

- інформативна – дослідження публічної інформації; аналіз звітності щодо стану правоохоронної діяльності, реалізації програм і планів роботи правоохоронних органів; проведення моніторингу й аналізу громадської думки щодо їх діяльності; проведення форумів та ознайомлення широких верств населення з формами його участі у становленні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності тощо;

- контрольно-наглядова – здійснення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів у формі моніторингу їх діяльності, проведення експертизи ефективності правоохоронної діяльності, реагування у разі виявлення порушень підготовки та виконання рішень тощо;

- правоохоронна – участь громадських формувань в охороні громадського порядку, реалізація права (за участю правоохоронних органів) припиняти адміністративні правопорушення і злочини, взяття участі в заходах щодо охорони державного кордону, реалізація права на складання протоколів про адміністративні правопорушення;

- правозахисна – діяльність інститутів громадянського суспільства щодо захисту прав і свобод людини й громадянина, задоволення суспільних інтересів

у правоохоронній сфері; громадські розслідування фактів порушень прав людини правоохоронними органами; аналіз стану з правами людини у правоохоронній діяльності;

– просвітницько-виховна – діяльність інститутів громадянського суспільства щодо сприяння розвитку окремої особистості як законослухняного громадянина, а саме: поширення інформації про права людини, правове виховання; формування правової свідомості у громадян;

– кадрова – діяльність інститутів громадянського суспільства у роботі погоджувальних рад, громадських комісій щодо відбору кандидатів на службу в правоохоронні органи, проведення атестації правоохоронців тощо.

5. Наукові напрацювання та монографічні комплексні дослідження українських правників, здійснені від моменту набуття Україною незалежності, здебільшого присвячені або взаємодії інститутів громадянського суспільства з конкретною установою, органом, відомством, на який покладено реалізацію правоохоронної функції, або ж проведені відповідно до законодавчих положень, що наразі втратили свою чинність чи взагалі згадуються вченим у межах досліджуваної проблематики епізодично. Сучасний стан наукового забезпечення цієї проблематики характеризується відсутністю комплексних наукових розробок, а тому не повною мірою здатен забезпечити активність і права інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері. Це зумовлює проведення комплексного наукового дослідження адміністративно-правових проблем громадської участі у державній правоохоронній політиці.

6. Сформовано методологічну основу дослідження. Доведено, що не існує універсального методу дослідження адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності. Дослідження потребує застосування кількох філософських, загальнонаукових, спеціально-наукових та спеціально-юридичних методів. Зауважено, що обрана методологія дослідження дає змогу визначити здобуття додаткових наукових знань стосовно реальної громадської участі в сфері державної правоохоронної політики, досягнення різних думок і позицій учених та практиків, які відображають розвиток процесів та явищ в участі інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері, використання особливих, специфічних підходів, за допомогою яких досягається основна мета наукового пізнання адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, забезпечує всебічність аналізу нормативно-правового забезпечення інститутів громадянського суспільства, включаючи міжнародні стандарти громадської участі, повноту інформації, необхідної для дослідження адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, включаючи позитивний зарубіжний досвід у цій сфері, сприяє поглибленню розуміння адміністративно-правових проблем

громадської участі в правоохоронній сфері державної політики України, сформулювати висновки та пропозиції щодо вибраної тематики.

7. Проаналізовано сутність і зміст, сформульовано авторську дефініцію та охарактеризовано елементи адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності. Означений механізм визначено як систему адміністративно-правових засобів, які організовані відповідно до свого нормативного закріплення та сукупно впливають на суб'єктів та відносини шляхом створення легітимних умов реальної можливості інститутів громадянського суспільства впливати на формування та реалізацію державної політики у сфері правоохоронної діяльності. Зауважено, що адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності є частиною загальнодержавного механізму участі громадськості в державному управлінні та має на меті створення належних умов ефективного функціонування інституту громадської участі з урахуванням реального стану суспільних відносин та міжнародного досвіду, здійснення публічного управління правоохоронною сферою на основі дієвого впливу громадськості, а також установлення нормами адміністративного права гарантій реалізації інститутами громадянського суспільства своїх прав у сфері правоохоронної діяльності держави.

8. Обґрунтовано, що адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні має цілісний системно-організаційний характер, що визначається метою та завданнями державної політики сприяння участі інститутів громадянського суспільства у відповідній сфері державного управління; є уніфікованою та цілісною системою, яка охоплює три структурно-функціональні блоки: нормативно-правову складову, суб'єктну складову й функціональну складову. До нормативно-правової складової механізму громадської участі у формуванні та реалізації правоохоронної політики держави варто відносити норми права, правовідносини й акти застосування норм права, тобто їх фактичну реалізацію і втілення. Суб'єктна складова містить систему суб'єктів права, які є учасниками правовідносин щодо реалізації права громадян брати участь у публічному управлінні правоохоронною діяльністю (інститути громадянського суспільства, які реалізують свої суб'єктивні права через передбачені національним законодавством форми, і правоохоронні органи, які сприяють у забезпеченні реалізації прав інститутів громадянського суспільства). Функціональна складова визначає адміністративно-правові інструменти адміністративно-правового механізму на практиці, а саме: принципи, форми та процедури реалізації права інститутів громадянського суспільства брати участь в публічному управлінні правоохоронною діяльністю, а також правові гарантії реалізації цього права.

9. Розкрито генезу нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у

сфері правоохоронної діяльності в Україні та запропоновано нормативно-правові акти, що забезпечують участь інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності, умовно поділити на дві групи:

– нормативно-правові акти, що мають загальний характер і є загальнообов'язковими для всієї системи органів державної влади в процесі участі громадян в управлінні державними справами. Цю групу можна поділити на декілька рівнів правового регулювання відносин участі громадськості в управлінні державними справами: конституційний рівень; рівень міжнародних договорів, належно ратифіковані Верховною Радою України; законодавчий рівень, який складається із законів, які містять загальні положення про участь громадськості в управлінні державними справами, незалежно від сфери життєдіяльності суспільства, щодо якої здійснюється управління, і є загальнообов'язковими для всієї системи органів державної влади в процесі участі громадян в управлінні державними справами та закони, які закріплюють право громадян на участь в управлінні публічними справами, визначають правовий статус інститутів громадянського суспільства; підзаконний рівень, який включає нормативно-правові акти, що приймаються з метою подальшого розвитку, конкретизації та уточнення положень Конституції і законів України;

– нормативно-правові акти, які належать до законодавства України з питань правоохоронної діяльності та сфера регулювання відносин участі інститутів громадянського суспільства яких обмежується суто державною політикою у сфері правоохоронної діяльності. Ця група також охоплює декілька рівнів правового регулювання відносин участі громадськості в правоохоронній сфері: закони України, які поділяються на ті, що визначають правовий статус правоохоронних органів та засади їх взаємодії із громадськістю, та закони, які регулюють напрями, в управлінні якими бере участь громадськість у правоохоронній сфері; підзаконні нормативно-правові акти, які прийняті правоохоронними органами з метою уточнення та конкретизації законодавчих нормативно-правових актів з урахуванням специфіки участі громадськості у правоохоронній сфері державного управління (накази, інструкції тощо).

Окреслено фундаментальні недоліки нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні, з-поміж яких: 1) відсутність спеціального законодавчого акта про форми та порядок участі громадян в управлінні державними справами, зокрема через інститути громадянського суспільства; 2) недостатня якість правового регулювання суспільних відносин у сфері громадської участі у правоохоронній сфері, адже більшість питань участі інститутів громадянського суспільства у публічному управлінні, зокрема й у сфері правоохоронної діяльності, врегульовані на підзаконному рівні, тоді як закони містять переважно загальні засади, не регулюючи ці правовідносини; 3) відсутність нормативного закріплення адміністративних процедур співпраці інститутів громадянського суспільства з

правоохоронними органами. Зроблено висновок про необхідність формування єдиного нормативно-правового документа, який би регулював функціонування громадянського суспільства та безпосередньо роботи його інститутів.

10. Виокремлено та проаналізовано міжнародні стандарти громадської участі. З'ясовано, що під поняттям «міжнародні стандарти громадської участі в управлінні державними та муніципальними справами» слід розуміти визнані державами-підписантами та закріплені у міжнародно-правових документах принципи і норми права, що мають бути покладені в основу діяльності цих держав щодо сприяння участі громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики. Запропоновано поділяти загальновизнані міжнародні стандарти у сфері громадської участі у правоохоронній політиці держави на такі види: 1) базові універсальні міжнародні стандарти, закріплені в основоположних документах, що визначають стандарти правової держави, зокрема щодо участі громадськості у державних та муніципальних справах; 2) міжнародні стандарти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства; 3) міжнародні стандарти правового статусу неурядових організацій; 4) міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів із населенням. Зауважено, що правова система України перебуває на стадії наближення та попередньої адаптації до правової системи Європейського Союзу, й основним способом інтеграції має бути гармонізація законодавства, що полягає в його цілеспрямованому узгодженні шляхом усунення суперечностей. Своєю чергою, гармонізація законодавства потребує ґрунтового аналізу нормативно-правових положень права ЄС.

11. Встановлено головну ознаку інституту громадянського суспільства, яка свідчить про його специфічність і відрізняє його від усіх інших приватних колективних суб'єктів адміністративного права, – це можливість забезпечувати реалізацію права громадян брати участь в управлінні державними справами. Наголошено, що застосування цієї ознаки для визначення інституту громадянського суспільства дає змогу об'єднати громадські утворення в одне широке поняття «інститут громадянського суспільства». Констатовано, що визначальною ознакою інституту громадянського суспільства як учасника адміністративних правовідносин у сфері правоохоронної політики держави є наявність суб'єктивних прав і обов'язків у адміністративних правовідносинах, об'єктом яких є державна політика в сфері правоохоронної діяльності. Зазначено, що адміністративно-правові відносини щодо участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності є різновидом суспільних відносин, урегулювання яких відбувається за допомогою адміністративних правових норм, де одна сторона – правоохоронні органи – наділена державно-владними повноваженнями, а інша – інститути громадянського суспільства – відповідною невіддільною правоздатністю, що впливає із нормативно-правових актів та надає можливість інституту громадянського суспільства бути їх учасником, тоді як основною метою таких відносин є забезпечення реалізації головної мети – участь у публічному управлінні правоохоронною діяльністю.

Запропоновано власний загальнотеоретичний поділ інститутів громадянського суспільства, який базується на класифікації з найбільш характерних для них критеріїв. До таких критеріїв належать: 1) організаційно-правова форма (громадські об'єднання, благодійні організації, волонтерські організації, релігійні організації, професійні та творчі спілки, органи самоорганізації населення, медіа, громадські формування з охорони громадського порядку, громадські формування з охорони державного кордону); 2) сфера діяльності (загальної компетенції – без чітко визначеної сфери діяльності; спеціальної компетенції (правозахисні, молодіжні, громадські формування, бізнес-асоціації тощо); 3) територія діяльності (всеукраїнські, місцеві); 4) функції, які виконують у правоохоронній сфері (інститути громадянського суспільства, які мають загальну мету і завдання, створюються без будь-яких спеціальних особливостей відповідно до законодавства України; інститути громадянського суспільства, які мають спеціальну мету і функції у правоохоронній сфері (правозахисні, правоохоронні, благодійні, волонтерські організації); 5) наявність публічних (адміністративних) повноважень у правоохоронній сфері (інститути громадянського суспільства – носії публічних повноважень (громадські формування з охорони громадського порядку, громадські формування з охорони державного кордону); інститути громадянського суспільства, які не мають публічних (адміністративних) повноважень у правоохоронній сфері).

12. Визначено зміст адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави. Зазначено, що адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства є багаторівневою та складною базовою категорією. Залежно від ступеня персоніфікації запропоновано розрізняти три види адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства: загальний (характеризує їх адміністративно-правовий стан у публічному управлінні загалом), спеціальний (визначає адміністративно-правовий стан із урахуванням їх належності до тієї чи іншої організаційно-правової форми) та особливий (визначає адміністративно-правовий стан як суб'єктів певних адміністративно-правових відносин і відображає ті особливості, які характеризують їх становище у певній сфері публічного управління).

Виявлено, що інститути громадянського суспільства наділені значним обсягом прав і обов'язків у правоохоронній сфері, що є сферою дій норм адміністративного права. Сформульовано авторське визначення «правообмеження участі інституту громадянського суспільства в сфері правоохоронної діяльності» як індивідуально-визначене, залежно від адміністративної правосуб'єктності інституту громадянського суспільства та виду організаційно-правової форми, звуження обсягу і (або) змісту дозволеної правової поведінки інституту громадянського суспільства шляхом установлення зобов'язання утримуватися від учинення певних варіантів поведінки у сфері правоохоронної діяльності, яке у передбачених законом випадках може забезпечуватися юридичною відповідальністю та/або примусовою ліквідацією інституту

громадянського суспільства за рішенням суду. Зазначено, що специфіка суспільної діяльності інститутів громадянського суспільства вимагає певних правообмежень, пов'язаних із заборобою діяльності щодо зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення тощо.

Вказано, що правосуб'єктність інституту громадянського суспільства у правоохоронній сфері є необхідною юридичною властивістю інституту як суб'єкта адміністративного права, вона зумовлює набуття, володіння та реалізацію інститутами громадянського суспільства адміністративними правами і обов'язками у правоохоронній сфері. Констатовано, що структуру адміністративної правосуб'єктності інститутів громадянського суспільства становлять такі елементи: адміністративна правоздатність та адміністративна дієздатність, складовою якої є адміністративна деліктоздатність.

13. Проаналізовано адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану, визначено його особливості. Зроблено висновок, що в умовах дії особливих правових режимів посилюється державне управління не тільки щодо інститутів держави, а й інститутів громадянського суспільства. Водночас сталим залишається доктринальний компонент розвитку та функціонування громадянського суспільства, а засадничий, правозахисний, функціональний та інституційний компоненти можуть зазнавати суттєвих змін. Передусім це стосується діяльності сектору оборони та безпеки й інститутів, залучених до реалізації окремих функцій у цьому напрямі, а також правоохоронної, правозахисної та інших видів діяльності. Констатовано, що, зважаючи на інтереси національної безпеки, протягом воєнного стану було внесено вагому кількість змін до законів, які врегульовують порядок створення та функціонування інститутів громадянського суспільства.

14. Визначено принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні. Зазначено, що під принципами участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики слід розуміти найбільш загальні та стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується залучення інститутів громадянського суспільства до процесу формування та реалізації публічно-владних рішень правоохоронних органів із метою створення нормального функціонування громадянського суспільства та держави завдяки забезпеченню врахування інтересів суспільства під час досягнення цілей державної політики в сфері правоохоронної діяльності. Констатовано, що у сучасному законодавстві України не сформульовані принципи громадської участі. Такі принципи є лише у стратегічних документах, які визначають напрями розвитку українського законодавства у досліджуваній темі. Водночас наголошено, що визначення принципів громадської участі на рівні Національної стратегії розвитку

громадянського суспільства має практичне значення, оскільки стратегічні положення є дороговказом для розвитку законодавства України у напрямі розвитку громадянського суспільства в Україні.

До принципів участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики належать: 1) інституційні принципи (принцип пріоритету прав і свобод людини і громадянина; принцип включеності; принцип рівних можливостей; принцип інклюзивності); 2) принципи автономії громадянського суспільства та співпраці з правоохоронними органами (принцип самоврядності громадянського суспільства, принцип незалежності інститутів громадянського суспільства, принцип невторчання, принцип партнерства); 3) процедурні принципи (принцип відкритості та підзвітності, принцип прозорості процедур прийняття рішень, принцип урахування громадської думки, принцип достатнього часу, принцип взаємної відповідальності).

15. Встановлено коло та зміст адміністративно-правових форм участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні. Сформульовано авторське визначення адміністративно-правової форми участі інститутів громадянського суспільства, під якою слід розуміти зовнішнє вираження дій інститутів громадянського суспільства у публічному управлінні, які визначені адміністративно-правовими нормами, здійснюються в межах адміністративно-правового статусу інституту громадянського суспільства, спрямовані на реалізацію громадянами України права брати участь в управлінні державними справами. Зауважено, що визначення адміністративно-правових форм участі інститутів громадянського суспільства у правоохоронній сфері публічного управління, їх відповідне нормативно-правове закріплення забезпечують успішну реалізацію функцій інститутів громадянського суспільства в сучасних умовах в правоохоронній сфері. У зв'язку із адаптацією законодавства України до законодавства ЄС запропоновано використовувати класифікацію форм громадської участі за рівнями участі, визначеними у європейських стандартах громадської участі, зокрема це: доступ до публічної інформації, консультація, діалог, партнерство.

16. Сформульовано авторське визначення «партнерства», яке являє собою зовнішні відносини у сфері публічного управління між органами публічного адміністрування і зовнішнім соціальним середовищем, уособленим інститутами громадянського суспільства, змістом яких є добровільна співпраця сторін на засадах самостійності, незалежності, рівності та взаємної довіри задля досягнення спільної мети. Визначено основні ознаки, які відрізняють партнерство від взаємодії у публічному управлінні: 1) партнерство відбувається в межах зовнішніх відносин публічного управління, оскільки відбувається між суб'єктами, які не належать до однієї системи – апарату публічного управління; водночас взаємодія є співпрацею між суб'єктами, які є частинами єдиного апарату публічного управління – органами публічної влади та публічного адміністрування; 2) партнерство передбачає співпрацю сторін на засадах добровільності та рівності, а взаємодія відбувається відповідно до норм законодавства України і виключає наявність волі у органу публічної

адміністрації при виконанні ним публічно-владних повноважень; 3) при взаємодії співпраця зазвичай має абстрактний, адміністративний, рутинний характер і реалізується всередині публічного управління на рівні з іншими напрямками та завданнями діяльності органу публічної адміністрації; партнерство ж будується на засадах довіри, яка створює відкриті взаємини щодо реалізації спільної мети, від досягнення якої кожен із партнерів отримує важливий для себе результат. На підставі проведеного аналізу співвідношення понять «партнерство» і «взаємодія» зроблено висновок, що співпрацю правоохоронних органів з інститутами громадянського суспільства правильно визначати як партнерство цих суб'єктів, водночас підкреслюючи їх самостійність і незалежність. Запропоновано до головних ознак партнерства як форми участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації правоохоронної політики віднести: 1) самостійність інститутів громадянського суспільства і їх незалежність від правоохоронних органів; 2) добровільну співпрацю інститутів громадянського суспільства з правоохоронними органами; 3) наявність спільної мети партнерства – створення безпечного суспільства, досягнення якої рівно забезпечує інтереси громадянського суспільства й правоохоронних органів; 4) існування зацікавленості у спільному вирішенні проблем і довірі партнерів.

17. Проаналізовано сучасні тенденції залучення громадян та інститутів громадянського суспільства до правоохоронної політики у зарубіжних країнах, на підставі чого виокремлено чотири основні напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні: 1) об'єднання зусиль правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства щодо протидії організованій злочинності, зокрема протидії тероризму; 2) посилення співпраці правоохоронців і громадськості у протидії торгівлі людьми; 3) подальше партнерство у сфері запобігання корупції та протидії злочинності корупційної спрямованості; 4) створення безпекового інформаційного простору в соціальних мережах.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у виданнях, проіндексованих

у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection i Scopus:

1. Kryvoruchko L., Pylyp V., Makarova O. Activities of Ukraine law enforcement agencies to ensure the rights and freedoms of citizens during martial law. (Діяльність правоохоронних органів України щодо забезпечення прав і свобод громадян під час воєнного стану). *Amazonia Investig.* Volume 12. Issue 64. April 2023. P. 228–236. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.64.04.22> (**Web of Science**).

2. Husieva V., Shynkarenko I., Pylyp V. Theoretical and practical problems of conducting criminal and administrative proceedings in Ukraine under martial law. (Теоретичні та практичні проблеми здійснення кримінальних та адміністративних проваджень в Україні в умовах воєнного стану). *Amazonia*

Investiga. Volume 12. Issue 65. May 2023. P. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.2> (**Web of Science**).

3. Pylyp V. (2023). Ukrainian civil society institutions in countering terrorism: International legal standardsю. (Інститути громадянського суспільства України у протидії тероризму: міжнародно-правові стандарти). *Social and Legal Studios*. 2023. № 6(3). P. 127–134. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.127> (**Scopus**).

4. Husieva V., Kryvoruchko L., Pylyp V., Makarova O., Shynkarenko I. The offender and the theory of legal personality: International and Ukrainian contexts. (Правосуб'єктність правопорушника та злочинця: міжнародний та український контексти). *Amazonia Investiga*. Volume 13. Issue 74. February 2024. P. 193–200. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.74.02.16> (**Web of Science**).

Статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України:

5. Пилип В. В. Поняття інституцій громадянського суспільства: історичний та сучасний виміри. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 3 (103). С. 23–35. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.103.23-35>

6. Пилип В. В. Сучасні концепти осмислення феноменів «Інститут» та «Інституція громадянського суспільства». *Соціологія права*. 2023. Вип. 1–2 (44–45). С. 94–98. DOI: <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2023-1-2.17>

7. Pylyp V. V. Constitutional principles of civil society Ukraine in the period of martial law. *Конституційно-правові академічні студії*. 2023. № 1. P. 74–78. DOI: <https://doi.org/10.24144/2663-5399.2023.1.10>

8. Пилип В. В. Діяльність інститутів та інституцій громадянського суспільства України в умовах особливих правових режимів. *Право і безпека*. 2023. №4 (91). С. 20–33. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.02>

9. Пилип В. В. Форми взаємодії інститутів громадянського суспільства з сектором безпеки та оборони у контексті реалізації правоохоронної функції. *Правова держава*. 2023. № 51. С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.51.287988>

10. Пилип В. В. Взаємодія органів Національної поліції України та інститутів громадянського суспільства: поняття та правові засади. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3 (102). С. 140–151. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.13>

11. Пилип В. В. Правові засади міжнародного співробітництва Національної поліції України з правоохоронними органами іноземних держав. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4 (103). С. 345–356. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.4.33>

12. Пилип В. В. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів державної влади у контексті формування безпекового середовища в державі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-4-83-88>

13. Pylyp V. V. Comparative legal analysis of the municipal police activities European states and experience of Ukraine. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk*

State University of Internal Affairs. 2023. Special Issue № 1. P. 70–74. DOI 10.31733/2078-3566-2023-5-77-81

14. Пилип В. В. Участь інститутів громадянського суспільства у документуванні воєнних злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спеціальний випуск № 2. С. 218–223. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-218-223>

15. Пилип В. В. Інститути громадянського суспільства України в протидії торгівлі людьми: міжнародно-правові стандарти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3 (30). С. 219–229. DOI: <https://doi.org/10.32631/vsa.2023.3.17>

16. Пилип В. В. Запобігання корупції інститутами громадянського суспільства: форми діяльності. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4 (104). С. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.104.171-180>

17. Пилип В. В. Адміністративно-правові засади взаємодії прокуратури України з інститутами громадянського суспільства. *Адміністративне право і процес*. 2023. № 3 (42). С. 16–27. DOI: <https://doi.org/10.17721/2227-796X.2023.3.02>

18. Pylyp V. V. Interaction Of Forensic Science Institutions With Ukrainian Civil Society Institutions: Essence, Significance, Prospects. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*. 2023. Vol 8. № 2. P. 81–89. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.8.2023.05>

19. Пилип В. В. Феномен права громадян брати участь в управлінні державними справами у демократичній державі та адміністративному праві України. 2023. № 6. С. 830-833. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/200>

20. Пилип В. В. Адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 630-633. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/146>

21. Пилип В. В. Взаємодія Бюро економічної безпеки України з інститутами громадянського суспільства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія Юридичні науки*. 2024. № 1. Т. 132. С. 102–117. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(132\)08](https://doi.org/10.31617/3.2024(132)08)

22. Pylyp V. V. Interaction of the National Guard of Ukraine and institutions of civil society. *Honor and Law*. 2024. № 1 (88). P. 128–133. URL: <http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/302284/294326>

23. Пилип В. В. Адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1 (83), том 2. С. 90-96. DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.16>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Пилип В. В. Громадські організації в протидії торгівлі дітьми: окремі аспекти взаємодії з правоохоронними органами. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез Міжнародної науково-практичної

конференції (м. Львів, 03 листопада 2023 року) / упор. Р. М. Шехавцов. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 172–175.

25. Пилип В. В. Перспективи реалізації правоохоронної функції держави інституціями громадянського суспільства у взаємодії з органами державної влади. *Актуальні питання адміністративного права та процесу* : матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції) (м. Кропивницький, 01 грудня 2023 року). Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 192–194.

26. Пилип В. В. Концепція «прокурор громади»: перспективи та проблеми налагодження взаємодії з інститутами громадянського суспільства. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 08 грудня 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 90–94.

27. Пилип В. В. Вплив цифровізації на комунікацію населення з правоохоронними та судовими органами: досвід України та деяких держав Європи. *Права людини і демократія* : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 09 травня 2024 р.). Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 46–49.

28. Пилип В. В. Сучасний правоохоронець: правозахисник чи службовець, наділений владними повноваженнями? *Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 р.). Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 495–500.

АНОТАЦІЯ

Пилип В. В. Адміністративно-правовий механізм участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні: доктринальні положення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Львів, 2024.

У дослідженні з'ясовано, що феномен права громадян України брати участь в управлінні державними справами у адміністративному праві виявляється в його подвійній правовій природі права-принципу. Як право воно є правовими можливостями громадян щодо участі в управлінні державними справами, а як принцип – має вигляд керівних правил і норм поведінки, що відповідають цілям діяльності системи публічного управління та визначають вимоги до організації і процесу управління, які покладають на органи публічної адміністрації обов'язок сприяти реалізації громадянами правових можливостей.

Досліджено інтеграцію інститутів громадянського суспільства у процес формування та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. Запропоновано класифікацію функцій інститутів громадянського

суспільства щодо формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності, а саме: консультативна, інформативна, контрольно-наглядова, правоохоронна, правозахисна, просвітницько-виховна, кадрова.

Сформульовано наукове визначення «адміністративно-правового механізму участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності» як системи адміністративно-правових засобів, які організовані відповідно до свого нормативного закріплення та сукупно впливають на суб'єктів та суспільні відносини шляхом створення легітимних умов реальної можливості інститутів громадянського суспільства впливати на формування та реалізацію державної політики у сфері правоохоронної діяльності. Визначено структуру такого механізму, яка охоплює три структурно-функціональні блоки: нормативно-правову складову, суб'єктну складову, функціональну складову.

Окреслено фундаментальні недоліки сучасного стану нормативно-правового забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики у сфері правоохоронної діяльності в Україні. Зроблено висновок про необхідність формування єдиного нормативно-правового документа, який би регулював функціонування громадянського суспільства та безпосередньо роботи його інститутів.

Сформульовано авторське визначення поняття «міжнародні стандарти громадської участі», під яким запропоновано розуміти визнані державами-підписантами та закріплені у міжнародно-правових документах принципи і норми права, що мають бути покладені в основу діяльності цих держав щодо сприяння участі громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики. Запропоновано класифікацію міжнародних стандартів у сфері громадської участі у правоохоронній політиці держави за критерієм їх ієрархії на види: 1) базові універсальні міжнародні стандарти, закріплені в основоположних документах, що визначають стандарти правової держави, зокрема щодо участі громадськості у державних і муніципальних справах; 2) міжнародні стандарти взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства; 3) міжнародні стандарти правового статусу неурядових організацій; 4) міжнародні стандарти взаємодії правоохоронних органів із населенням.

Визначено зміст адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства у сфері правоохоронної політики держави. Залежно від ступеня персоніфікації запропоновано розрізняти три види адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства: загальний, спеціальний та особливий. Проаналізовано адміністративно-правовий статус інститутів громадянського суспільства в умовах воєнного та надзвичайного стану, визначено їх особливості. Зроблено висновок, що під час дії цих правових режимів сталим залишається доктринальний компонент розвитку та функціонування громадянського суспільства, а засадничий, правозахисний, функціональний та інституційний компоненти можуть зазнавати суттєвих змін.

Сформульовано авторське визначення поняття «принципи участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики», під яким запропоновано розуміти найбільш загальні та стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується залучення інститутів громадянського суспільства до процесу формування та реалізації публічно-владних рішень правоохоронних органів із метою створення нормального функціонування громадянського суспільства та держави завдяки забезпеченню врахування інтересів суспільства під час досягнення цілей державної політики в сфері правоохоронної діяльності.

Установлено коло та зміст адміністративно-правових форм участі інститутів громадянського суспільства у сфері державної правоохоронної політики в Україні. Запропоновано використовувати класифікацію форм громадської участі за рівнями участі, визначеними в європейських стандартах громадської участі, зокрема це: доступ до публічної інформації, консультація, діалог, партнерство.

Проаналізовано адміністративно-правове забезпечення партнерства інститутів громадянського суспільства та правоохоронних органів в Україні. Визначено головні ознаки, які відрізняють партнерство від взаємодії у публічному управлінні: 1) партнерство відбувається в межах зовнішніх відносин публічного управління між суб'єктами, які не належать до однієї системи – апарату публічного управління; водночас взаємодія є співпрацею між суб'єктами, які є частинами єдиного апарату публічного управління – органами публічної влади та публічного адміністрування; 2) партнерство передбачає співпрацю сторін на засадах добровільності та рівності, а взаємодія відбувається відповідно до норм законодавства України і виключає наявність волі у органу публічної адміністрації при виконанні ним публічно-владних повноважень; 3) під час взаємодії співпраця зазвичай має абстрактний, адміністративний, рутинний характер і реалізується всередині публічного управління на рівні з іншими напрямками та завданнями діяльності органу публічної адміністрації; партнерство ж будується на засадах довіри, яка створює відкриті взаємини задля реалізації спільної мети, від досягнення якої кожен із партнерів отримує важливий для себе результат.

Проаналізовано сучасні тенденції залучення громадян та інститутів громадянського суспільства до правоохоронної політики у зарубіжних країнах, на підставі чого виокремлено чотири основні напрями активізації громадської участі у формуванні та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності в Україні: 1) об'єднання зусиль правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства щодо протидії організованим злочинностям, зокрема протидії тероризму; 2) посилення співпраці правоохоронців і громадськості у протидії торгівлі людьми; 3) подальше партнерство у сфері запобігання корупції та протидії злочинності корупційної спрямованості; 4) створення безпекового інформаційного простору в соціальних мережах.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститут громадянського суспільства, громадська участь у публічному управлінні, правоохоронний

орган, правоохоронна діяльність, адміністративно-правовий механізм, міжнародно-правові стандарти, громадське об'єднання, громадська організація, недержавні медіа, злочинність, правопорушення, тероризм, корупція, торгівля людьми, воєнні злочини, Національна поліція, прокуратура, Бюро економічної безпеки України.

SUMMARY

Pylyp V. V. Administrative and legal mechanism for the participation of civil society institutions in the formation and implementation of state policy in the field of law enforcement in Ukraine: doctrinal provisions. Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Law in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law – Lviv State University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

It is revealed in the research that the phenomenon of the right of Ukrainian citizens to participate in public administration in administrative law is manifested in its dual legal nature of a right-principle. As a law, it is a legal opportunity for citizens to participate in the management of public affairs, and as a principle, it has the form of guiding rules and norms of conduct which correspond to the objectives of the public administration system and define the requirements for the organisation and process of management, and which impose on public administration bodies the obligation to facilitate the exercise of these legal opportunities by citizens.

The integration of civil society institutions into the process of development and implementation of the state policy in the field of law enforcement in Ukraine is examined in the thesis. The author proposes her own classification of functions of civil society institutions in the formation and implementation of the state policy in the field of law enforcement, namely: advisory, informative, control and supervision, law enforcement, human rights protection, educational and HR.

The scientific definition of ‘administrative and legal mechanism for participation of civil society institutions in the development and implementation of the state policy in the field of law enforcement’ is formulated as a system of administrative and legal means which are organised in accordance with their regulatory framework and which collectively affect subjects and public relations by creating legitimate conditions for the real possibility of civil society institutions to influence the formation and implementation of the state policy in the field of law enforcement. The author defines the structure of such a mechanism, which includes three structural and functional blocks: the regulatory and legal component, the subjective component, and the functional component.

The fundamental shortcomings of the current state of regulatory and legal support for the participation of civil society institutions in the formation and implementation of the state policy in the field of law enforcement in Ukraine are outlined. The author concludes that it is necessary to form a single legal document which would regulate the functioning of civil society and the work of its institutions.

The author's definition of the concept of “international standards of public participation” is formulated, which is considered as the principles and norms of law recognized by the signatory states and enshrined in international legal documents which should form the basis of the activities of these states to promote the participation of citizens and civil society institutions in the formation and implementation of public policy. The classification of international standards in the field of public participation in the law enforcement policy of the state according to the following hierarchy is suggested: 1) basic universal international standards enshrined in the fundamental documents defining the standards of the rule of law, in particular, regarding public participation in state and municipal affairs; 2) international standards of interaction between public authorities and civil society institutions; 3) international standards of the legal status of non-governmental organizations; 4) international standards of interaction between law enforcement agencies and the public.

The content of the administrative and legal status of civil society institutions in the field of law enforcement policy of the state is defined. Depending on the degree of personification, it is proposed to distinguish three types of administrative and legal status of civil society institutions: general, special and particular. The author analyses the administrative and legal status of civil society institutions under martial law and the state of emergency, and identifies their specific features. It is concluded that during these legal regimes, the doctrinal component of the development and functioning of civil society remains constant, while the fundamental, human rights, functional and institutional components may undergo significant changes.

The author's own definition of the concept of ‘principles of participation of civil society institutions in the field of state law enforcement policy’ is provided, under which it is proposed to understand the most general and stable requirements, objectively determined principles on which the involvement of civil society institutions in the process of formation and implementation of public-power decisions of law enforcement agencies is based, aimed at ensuring the proper functioning of civil society and the state by ensuring that the interests of society are taken into account when achieving the goals of state policy in the field of law enforcement.

The author determines the scope and content of administrative and legal forms of participation of civil society institutions in the field of state law enforcement policy in Ukraine. It is proposed to use the classification of forms of public participation by the levels of participation defined in the European standards of public participation, in particular, access to public information, consultation, dialogue, partnership.

The administrative and legal support for partnership between civil society institutions and law enforcement agencies in Ukraine is analysed. The main features that distinguish partnership from interaction in public administration are identified: 1) partnership takes place within the framework of external relations of public administration between entities which do not belong to the same system – the public administration apparatus; at the same time, interaction is cooperation between entities which are parts of a single public administration apparatus - public authorities and

public administration; 2) partnership involves cooperation of the parties on the basis of voluntariness and equality, and interaction takes place in accordance with the norms of the legislation of Ukraine and excludes the will of the public administration body in the exercise of its public authority powers; 3) during interaction, cooperation is usually abstract, administrative, routine and is implemented within public administration along with other areas and tasks of the public administration body; partnerships are built on the basis of trust, which creates open relationships to achieve a common goal, from which each partner receives an important result.

The current trends of engaging citizens and civil society institutions in law enforcement policy in foreign countries are analysed, and on this basis, four main areas of intensification of public participation in the formation and implementation of the state policy in the field of law enforcement in Ukraine are identified: 1) combining the efforts of law enforcement agencies and civil society institutions to combat organised crime, in particular, counter-terrorism; 2) strengthening cooperation between law enforcement agencies and the public in combating human trafficking; 3) further partnership in the field of preventing corruption and combating corruption-related crime; 4) creating a secure information environment in social networks.

Keywords: civil society, civil society institution, public participation in civil administration, law enforcement agency, law enforcement activity, administrative and legal mechanism, international legal standards, public association, public organization, non-state media, crime, offences, terrorism, corruption, human trafficking, war crimes, National Police, Prosecutor's Office, Bureau of Economic Security of Ukraine.

Підписано до друку 04.10.2024 р.
Формат 60×84/₁₆. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 2,0.
Тираж 50 прим. Зам. № 93-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.